

שם הקורס: תורת הצורות – סילבוס

המרצה: ד"ר יוסף אלישע

משך הקורס: סמסטריאלי, 3 ש"א, מפגש חד-שבועי, ימי ו', תשע"ח.

• רשימת הנושאים שיילמדו בקורס:

1. בלשנות סינכרונית לעומת בלשנות דיאכרונית – פרספקטיבות מחקר.
2. הגישה התיאורית לעומת הגישה הפוסקנית – שתי גישות בחקר הלשון.
3. ארבעת תחומי הלשון העיקריים וארבעת רובדי הלשון והחיבורים האפשריים ביניהם.
4. שתי שיטות של תעתיק: טרנסקריפציה (Transcription) וטרנסליטרציה (Tranliteration); מושגים נלווים: הגיים, עיצורים ותנועות, הברות, פונמה לעומת מורפימה, אלופונים, מעתקים לשוניים וכו'.
5. התבחינים שעל פיהם ניתן לאפיין כל הגה (עיצור/תנועה) בשפה: בסיס חיתוך, אופן חיתוך, קוליות לעומת אטימות ונחציות, פומיות לעומת אפיות ומצב השפתיים [פסוקות או מעוגלות]; (עיצורי למנ"ר – Liquids).
6. המערך המשולש של עיצורי בג"ד כפ"ת בפרוטו-שמית ומס' התנועות בשלביה ההיסטוריים של הלשון העברית (המצב בפרוטו-שמית, המצב אצל נקדני טבריה וכו').
7. טרפז התנועות – (החלוקה לתנועות גבוהות ונמוכות, קדמיות ואחוריות, מס' התנועות כיום בעברית המודרנית); האבחנות בין התנועות אשר נשתמרו במסורת עדות ישראל.
8. כיווצי דיפתונג ותרופתונגים (מקור המושג ומשמעו) – שני סוגים של כיווצי דיפתונגים! AY / AW; תנאי התרחשותו.
9. סוגיית אורך התנועות השנויה במחלוקת – הבדל איכותי לעומת הבדל כמותי. דעת ה"קמחיים" לעומת הדעה הרווחת כיום במחקר.
10. הדיגוש הקל והדיגוש החזק – סוגי דגשים, דגשים לתפארת הקריאה, "דחיק" ו"אתי מרחיק". ומשמעותם של הדגשים הללו על פי המצאי בכתבי היד של הניקוד הארצישראלי.
11. חוק פיליפי וחוק ההידלקות/ ההידללות – הגדרתם ותנאי קיומם.
12. דרכי יצירת מילים בשפה העברית לעומת שפות זרות – נקודת מבט השוואתית: גזירה קווית לעומת גזירה מסורגת, הלחם בסיסים, נוטריקון, ראשי תיבות. "בניינים" לעומת "משקלים". שורשים "תנייניים" (מקור השם, משמעו וההשתלשלות מלשון המקרא (שלב א) ללשון חז"ל (שלב ב) והמצב

בעברית המודרנית בת-זמננו. "צורני גזירה" לעומת "צורני נטייה". המוספיות: תחיליות (Prefix), תוכיות (Infix), וסופיות (Suffix), מוספית-מסגרת (Circumfix) - שילובים של תחילית + סופית.

13. **סוגיית הכינויים:** סוגי הכינויים בעברית; עשרת כינויי הגוף; מוצא הכינוי למדבר "אנוכי" (שני ההסברים לקיומו); היחס בין כינויי הגוף למדבר "אני" ו"אנוכי"; התיאוריה של החוקרים באואר וליאנדר Bauer & Leander בעניין זה והפרכת טיעונם על סמך האוגריתית. כינוי הגוף למדברים בפרוטו-שמית, ואופני גיונו בעברית ובשפות השמיות הקרובות לה על פי גישת הבלשנות ההשוואתית. הכינוי לגוף שני בזכר בלשון המקרא ובערבית.

14. מערכת הבניינים של הלשון העברית המקראית: פירוט שלוש הקבוצות של הבניינים ומשמעיהם.

15. בשיעור האחרון ייערך סיכום הקורס באמצעות שאלות ותשובות מסכמות לקראת הבחינה הסופית, המהווה 100% מציון הקורס.

• ביבליוגרפיה הנלווית לקורס – שלושה מאמרים:

א. המאמר: "תהליכי לשון – שינויים בהגייה ובצורות בלשון" מאת שמואל פסברג, והמושגים המופיעים בתוכו: ההידמות (Assimilation), ההיבדלות (Dissimilation), ההפולוגיה (Haplology): ביונית: אמירה פעם אחת), הגררה (Attraction), ההיקש, שיכול הגיים (Metathesis), חלוקה מוטעית, השמטת הגיים.

ב. תעתיק הלשון הכתובה: טרנסקריפציה (Transcription) וטרנסליטרציה (Tranliteration), מאת פרופ' שלמה יזרעאל, תשע"א.

ג. המאמר: "נטיית הפועל בעל התחיליות בעברית העתיקה לאור הכנענית של מכתבי אל-עמרנה", פרופ' אנסון רייני, הוצאת אוניברסיטת בן-גוריון, באר-שבע. כרך ג, מ' כוגן (עורך). תשמ"ח.

• ספרות מחקרית הרלוונטית לקורס:

- תורת ההגה והצורות של לשון המקרא, פרופ' יהושע בלאו, הוצאת האקדמיה ללשון העברית, מ' בר אשר (עורך), ירושלים, תש"ע.
- מילון למונחי בלשנות ודקדוק, אורה שורצולד ומיכאל סוקולוף, הוצאת רכס, תשנ"ב.

בהצלחה רבה לכולנו!